

Agata Domachowska, Jan Muś, Konrad Pawłowski

Wpływ pandemii koronawirusa (COVID-19) na gospodarki państw Bałkanów Zachodnich, Chorwacji i Słowenii

Zakłócenia procesów ekonomicznych wynikające z wybuchu pandemii koronawirusa doprowadzą do wyraźnego ograniczenia wzrostu gospodarczego państw Bałkanów Zachodnich (WB6), Chorwacji i Słowenii w 2020 r. Wydatki na walkę z pandemią oraz działania ochronne i stabilizujące w obszarze gospodarki, podjęte w celu przeciwdziałania negatywnym skutkom ekonomicznym pandemii, przyczynią się do wzrostu zadłużenia państw regionu. Na gospodarki analizowanych państw negatywnie wpłynie także prognozowany kryzys gospodarczy w państwach UE.

Pierwsze skutki ekonomiczne pandemii. Obecnie najbardziej poszkodowanymi sektorami gospodarki państw Bałkanów Zachodnich, Chorwacji i Słowenii są branże: turystyczna i hotelarska, transportowa i logistyczna (transport lotniczy i transport TIR), restauracyjna oraz spożywcza (tj. producenci żywności skierowanej na rynek włoski). Negatywne konsekwencje ekonomiczne odczuły także sektor kultury oraz branża rozrywkowa. Straty generowane wskutek pandemii wynikają m.in. z: ograniczenia połączeń lotniczych i morskich, zamknięcia przejść granicznych dla ruchu osobowego, wprowadzenia poważnych ograniczeń w zakresie funkcjonowania lokali gastronomicznych czy wreszcie stosowania się obywateli do wezwań władz, zalecających pozostanie w miejscu zamieszkania i nieprzebywanie w miejscach publicznych.

Biorąc pod uwagę fakt, iż w przypadku części państw (Chorwacja, Czarnogóra i Albania) sektor turystyczny stanowi ważne źródło dochodów (np. w przypadku Chorwacji wpływy z turystyki tworzą ok. 25% PKB), przedłużający się kryzys z pewnością ograniczy tempo ich wzrostu gospodarczego.

Już teraz przedstawiciele branży turystycznej i hotelarskiej w regionie domagają się od władz państwowych wdrożenia nadzwyczajnych środków pomocowych (np. obniżenia podatków, tymczasowych zwolnień podatkowych od wynagrodzeń dla pracowników, zapewnienia niedrogich kredytów itp.). Pandemia spowodowała bowiem masowe anulowanie rezerwacji, w przypadku niektórych biur podróży przekraczające nawet 80%. W efekcie doszło do drastycznego spadku dochodów firm świadczących usługi turystyczne i hotelarskie.

Problemem pozostaje także uzależnienie przemysłu krajowego państw WB6, Chorwacji i Słowenii od dostawców i odbiorców spoza regionu – głównie państw UE, ale także Chin, Turcji i Rosji. W chwili obecnej relacje handlowe z tymi państwami ogranicza brak ciągłości dostaw, a także przestoje na granicach skutkujące opóźnieniami dostaw oraz odmowa świadczenia usług transportowych ze strony części firm przewozowych (TIR), które ze względu na pojawienie się wirusa nie chcą obsługiwać przewozów towarowych do Włoch, Słowenii, Austrii i innych państw „ryzyka”. Ograniczenie wymiany handlowej na razie skutkuje zmniejszeniem produkcji. Jeśli jednak walka z pandemią będzie się przedłużać, dla części przedsiębiorstw produkujących przede wszystkim na potrzeby rynków zagranicznych realna stanie się perspektywa tymczasowego zawieszenia produkcji.

Widmo recesji i niepewność gospodarcza. W odniesieniu do całego regionu Bałkanów kryzys ekonomiczny spowodowany pandemią koronawirusa ma w dużym stopniu charakter precedensowy. Powoduje to, że wszelkie prognozy i symulacje dokonywane są w warunkach daleko idącej niepewności.

Obecny kryzys ekonomiczny spowodowały czynniki pozagospodarcze – nie wynika on z zaburzeń w obszarze międzynarodowych stosunków gospodarczych czy też złej polityki pieniężnej. W efekcie można przewidywać, że spowolnienie gospodarcze w regionie Bałkanów spowodowane pandemią koronawirusa będzie ostre i gwałtowne – tak jak w przypadku kryzysów wynikających z klęsk żywiołowych – ale jednocześnie gospodarki państw dotkniętych pandemią zaczną się stosunkowo szybko odbudowywać po jej zakończeniu.

Istnieje wiele niewiadomych nt. wpływu epidemii na gospodarkę państw Bałkanów Zachodnich, Chorwacji i Słowenii. Z pewnością kluczowe znaczenie ma tu funkcja czasu, tj. długość trwania pandemii. W konsekwencji rozwój gospodarczy analizowanych państw w okresie najbliższych miesięcy będzie w największym stopniu zależał od tego, jak szybko państwa te odniosą sukces w walce z pandemią koronawirusa, oraz od tego, jak efektywne w zakresie neutralizacji istniejących obecnie rynkowych i pozarynkowych ograniczeń działalności gospodarczej, spowodowanych epidemią, okażą się wdrażane obecnie działania ochronne i stymulujące w obszarze gospodarki i finansów publicznych.

Jeśli sprawdzą się optymistyczne przewidywania, że epidemia zostanie zahamowana w okresie najbliższych 3 miesięcy, należy oczekiwać, że zakłócenia procesów gospodarczych w regionie Bałkanów, wywołane przez pandemię, osłabną pod koniec drugiego kwartału 2020 r. i będą stopniowo zanikać w ciągu kolejnych miesięcy. W efekcie można się spodziewać, że w 2021 r. w regionie dojdzie do niewielkiego ożywienia gospodarczego. Jeśli jednak walka z pandemią przedłuży się o kolejne miesiące, z pewnością pogłębi to i wydłuży negatywne skutki ekonomiczne pandemii.

W odniesieniu do wszystkich państw regionu prognozuje się wyraźne spowolnienie wzrostu gospodarczego. Pierwsze optymistyczne prognozy pokazywały, że przewidywany dla części państw regionu (Chorwacja, Słowenia i Serbia) na 2020 r. wzrost gospodarczy obniży się o ok. 1%. Obecnie dominują jednak prognozy zdecydowanie bardziej pesymistyczne, przewidujące najczęściej w odniesieniu do państw WB6 oraz Chorwacji i Słowenii spadek PKB o 2% do 6%, czyli głęboką recesję gospodarczą.

Negatywne skutki ekonomiczne pandemii pogłębią dodatkowo zwiększone wydatki budżetowe na ochronę zdrowia publicznego oraz wsparcie rządowe dla najbardziej zagrożonych sektorów gospodarki i grup społecznych (tj. odroczenia lub ulgi podatkowe oraz pomoc finansowa dla sektora małych i średnich przedsiębiorstw, które nie dysponują wystarczającymi zasobami finansowymi, aby samodzielnie poradzić sobie z kilkumiesięcznym spadkiem aktywności biznesowej).

Kryzys ekonomiczny: kontekst regionalny. Problemem otwartych gospodarek państw Bałkanów Zachodnich, Chorwacji i Słowenii jest ich wyraźna zależność od kapitału zewnętrznego i rynków zagranicznych. W efekcie spowolnienie wzrostu gospodarczego w państwach regionu nie zależy wyłącznie od działań ich władz i banków centralnych, ale także od otoczenia międzynarodowego, w szczególności od gospodarek państw Europy Zachodniej, takich jak Niemcy, Włochy i Austria.

Dla gospodarek państw WB6, Chorwacji i Słowenii główny problem stanowią prognozowany kryzys gospodarczy oraz zmniejszenie popytu w państwach UE, które pozostają ich najważniejszym partnerem handlowym (dane Eurostatu z 2018 r. pokazują, że w przypadku państw WB6 eksport do UE obejmuje 71,9% całości ich eksportu, zaś import z UE – 57,7% importu).

Silne powiązania handlowe państw regionu z Włochami (w ramach UE Włochy są drugim pod względem wielkości eksporterem i importerem dla państw WB6, są również drugim po Niemczech partnerem handlowym Chorwacji i Słowenii) powodują, że prognozowany głęboki kryzys ekonomiczny we Włoszech negatywnie wpłynie na rozwój państw regionu. Bliskość geograficzna i komunikacyjna Włoch z Bałkanami powoduje także, że wiele osób z obszaru byłej Jugosławii (SFRJ) oraz Albanii pracuje właśnie we Włoszech. W efekcie należy oczekiwać, że przewidywana recesja gospodarcza we Włoszech oraz w innych państwach Europy Zachodniej zmniejszy wysokość środków finansowych transferowanych przez diasporę do państw bałkańskich. Co więcej, w sytuacji przedłużającego się kryzysu ekonomicznego w Europie Zachodniej przynajmniej część z tych osób straci zatrudnienie i zostanie zmuszona do powrotu¹.

Wnioski. Prognozowane w odniesieniu do całego regionu Europy Środkowej spowolnienie gospodarcze spowodowane pandemią koronawirusa z pewnością nie ominie państw Bałkanów Zachodnich, Chorwacji i Słowenii.

Należy się spodziewać, że zakłócenia procesów ekonomicznych wynikające z wybuchu pandemii, zwiększone nakłady na służbę zdrowia oraz podjęte przez państwa regionu konieczne działania stabilizujące i ochronne

w obszarze gospodarki będą skutkowały zmniejszeniem dochodów publicznych, rosnącym deficytem budżetowym oraz wzrostem długu publicznego państw regionu.

Z uwagi na fakt, iż otwarte gospodarki państw Bałkanów Zachodnich, Chorwacji i Słowenii są silnie związane z gospodarką europejską, prognozowany znaczący spadek ogólnej aktywności gospodarczej oraz zmniejszenie popytu w państwach UE wpłynie negatywnie na rozwój gospodarczy państw WB6, Chorwacji i Słowenii.

W sytuacji przedłużającego się kryzysu (skutkującego obecnie ograniczeniem lub przerwaniem łańcucha dostaw) przedsiębiorcy z Bałkanów Zachodnich będą poszukiwać kontrahentów alternatywnych. Paradoksalnie zatem pandemia daje szansę na modyfikację obecnego łańcucha dostaw i zaproponowanie modelu regionalnej współpracy gospodarczej, który zwiększyłby wymianę handlową w regionie Europy Środkowej.

W przypadku konstruktywnego zaangażowania się UE w pomoc dla państw WB6, poparcie dla idei integracji europejskiej (oraz koniecznych reform) wśród decydentów i społeczeństw bałkańskich zostanie wzmocnione. W sytuacji zachowawczych działań UE należy oczekiwać zwiększonej aktywności gospodarczej w regionie Bałkanów innych aktorów międzynarodowych, tj. Chin, Rosji, państw arabskich i Turcji. W konsekwencji obecny kryzys może wzmocnić stosunki gospodarcze (i polityczne) państw WB6 z aktorami zewnętrznymi, a zwłaszcza z Chinami.

---

¹ Wyliczenia przedstawione przez władze Serbii pokazują, że tylko w okresie od 15 do 16 marca 2020 r. do kraju powróciło z zagranicy ponad 35 tys. obywateli Serbii. Większość z tych osób przyjechała z Niemiec, Austrii i Szwajcarii.